

Intressant men ensidig bok om falska minnen

Mark Pendergrast. **Victims of memory. Incest accusations and shattered lives.** 603 sidor. Hinesburg-Vermont: Upper Access Books, Inc, 1995. Pris \$ 24.95. ISBN 0-942679-16-4.

Recensent: docent Carl Göran Svedin, överläkare, Linköping.

Mark Pendergrast är en undersökande journalist, som ägnat mer än två år åt att göra efterforskningar och skriva denna bok om det fenomen som kallas »false memory syndrome» och som präglade den amerikanska massmediala debatten om sexuella övergrepp under de senaste åren. Det rör sig alltså om kvinnor som först i vuxen ålder, vanligtvis efter många år och vanligtvis i samband med terapi, börjat minnas att de varit utsatta för sexuella övergrepp som barn. Det är således viktigt att slå fast att det inte handlar om barn (<18 år) som berättar om övergrepp.

Självupplevt

Boken präglas av ett starkt personligt engagemang från författarens sida, som själv upplevt vad det innebär att bli »utsatt» för återuppväckta minnen. Två av hans döttrar hade som vuxna i terapi börjat minnas övergrepp som de utsatts för som barn. Boken kan också ses som ett svar på boken »The courage to heal» av Ellen Bass och Laura Davis, som kom ut 1988. Författaren anser att denna bok och feminismen i USA ligger bakom mycket av floden av anklagelser om sexuella övergrepp i USA. Som en tråd genom hela boken går polemiken mot Bass och Davies.

Två tredjedelar av faktaintresse

Boken är lång och omfattar 15 kapitel. För den mer fackintresserade läsaren räcker det dock med att läsa kapitlen 3-6 och 11-15.

I kapitel 3 beskriver författaren förekomsten av och sin förklaring till hur den aktuella amerikanska situationen beträffande sexuella övergrepp, bortträngda minnen (repressed) och falska anklagelser vuxit fram.

I kapitel 4 ges en översikt

över aktuell minnesforskning, och i kapitel 5 och 6 granskas kritiskt begrepp som »flashbacks», kroppsminnen, multipel personlighet, rituella och satanistiska kulturer liksom suggestion i form av hypnos och gruppterapi.

I kapitel 11 analyserar författaren de barndagsfall i USA där förskolepersonal anklagats för mängder av övergrepp på barn som de haft i sin vård, bl a de kända daghemfallen från McMartin i Los Angeles och Little Rascals i North Carolina. Gruppträck, suggestion, dåliga utredningsrutiner och förhörsteknik beskrivs liggande till grund för den masshysteri som präglade dessa fall.

I kapitel 12 görs historiska paralleller till medeltida häxprocesser, hysteriska symtom utveckling och till det fenomen att tidigare patienter blir ledande förespråkare för nya rörelser eller till och med själva blir »healers». Charcots men framför allt Freuds betydelse skärskådas kritiskt.

I kapitel 13 försöker författaren besvara frågan »Varför nu?» och menar att både förekomsten av incest och falska minnen finns att söka i sociala, historiska och andra faktorer. De falska minnena har fyllt en funktion för 90-talets amerikaner genom att på detta sätt hitta en ny syndabock för egna personliga eller sociala problem, när den kyliga modern eller kommunismen inte längre räckte till. I kapitel 14 beskrivs den s k incest survivor movement som en närmast religiös rörelse.

Kritisk mot terapeuter

Genomgående riktar författaren en massiv kritik mot utredare, olika terapeuter och den flora av terapeutiska inriktningar som finns i USA. Man får lätt den uppfattningen att det över huvud taget inte finns några kloka, seriösa eller hårt arbetande terapeuter i USA, utan enbart feministiska scharlataner till terapeuter som endast vill uppmuntra eller plantera minnen som inte finns hos klienten.

Blandar vetenskap och skvaller

Boken måste läsas utifrån det samhälle som beskrivs. Den präglas av det amerikanska samhällets benägenhet att

psykiatrisera samt att bedriva legala processer i tid och otid. Att väcka åtal och begära skadestånd har inte bara ökat lavinartat när det gäller olycksfall och sjukvårdsbehandlingar utan också då det gäller övergrepp som skett många år tillbaka i tiden och där det enda beviset är att en vuxen kvinna börjat minnas. Har detta dessutom startats i en psykoterapi så har det också blivit vanligt att stämna terapeuten för felbehandling.

Författaren blandar en form av kritiskt vetenskapligt förhållningssätt med skvaller, som gör boken stundtals olustig att läsa. Samtidigt väljer han ut forskning och forskningsresultat som stöder hans teser bl a på minnets område samtidigt som forskare som kommer fram till andra resultat utesluts eller starkt kritiseras. Ett exempel på detta förhållningssätt är t ex att kritisera offers behov av att i gruppterapi dela med sig av sina upplevelser av övergrepp till andra gruppdeltagare. Detta menar Pendergrast är förkastligt då gruppterapi kan suggerera fram minnen som inte finns. Å andra sidan lovsprisar han att han själv kommit i kontakt med »False Memory Syndrome Foundation» som är en sammanslutning av likasinnade, vars enda syfte är att stödja dem som blivit utsatta för »falska anklagelser» och misstänkliggöra alla anklagelser om sexuella övergrepp som »häxjakt». Det är svårt att ta en författare på allvar som på ett sådant flagrant sätt vrider på verkligheten.

Välskriven och läsvärd

Har då boken inte något läsvärde? Jo, definitivt! Den är välskriven och beskriver på ett belysande sätt ett samhällsfenomen där tro och vetande möts. Att kritiskt, om än ensidigt, granska kunskap och forskningsresultat är något som vi också kan lära oss mycket av.

Boken har dock sannolikt på grund av sitt omfång en begränsad läsekrets av fackfolk på området och skillnaderna mellan svenska förhållanden och amerikanska kan inte nog understrykas.

Beskriver dålig terapi

Avslutningsvis vill jag för det första påpeka att det inte är

vanligt att man glömmer ett trauma som ett sexuellt övergrepp. Vem kan dessutom på ett säkert sätt avgöra om en klient inte kan minnas eller om hon inte vill minnas t ex ett trauma som väcker mycket starka och obehagliga känslor? Eftersom ett övergrepp är förknippat med obehagliga känslor och vanmakt, skuld och intensiva skamkänslor vill de flesta barn inte minnas vad de har varit med om. De skjuter det framför sig, mår dåligt och har ofta svårt med sin sociala anpassning. De står hellre ut med detta än att avslöja!

Därför kan en terapeutisk kontakt senare i livet innebära den öppning som tidigare inte funnits. Att låta terapin ta ansvar för detta är inte terapeutiskt.

En terapeut är framför allt en god lyssnare. Att suggerera eller aktivt tolka en patients problem som orsakat av sexuella övergrepp, såsom Pendergrast beskriver, kan inte anses som god terapi.

Legitimation en garanti

I Sverige till skillnad från USA har vi en psykoterapilegitimation som garanterar ett professionellt och etiskt ansvar, och om man inte är nöjd kan man klaga hos socialstyrelsen och etiska råd. Önskar man god terapi bör man välja en legitimerad psykoterapeut och inte någon av de olika frilansande skolor som nu även börjar, likt amerikansk förebild, bli allt vanligare i Sverige.

För det andra är det viktigt att, när vuxna berättar om tidigare övergrepp i barndomen, inte blanda ihop den terapeutiska och den juridiska processen som gjorts i USA. Det är endast då det gäller barn yngre än 18 års ålder som dessa processer kolliderar, men å andra sidan är det mycket ovanligt att ett övergrepp avslöjas i en terapeutisk process t ex inom barn- och ungdomspsykiatri.

Vidareutbildning krävs

För det tredje understryker Pendergrasts bok med önskvärd tydlighet, något som även massmedia och myndigheter i Sverige på senaste tid uppmärksammat, att området sexuella övergrepp är ytterst svårt och komplicerat. Detta kräver handläggare med god grundutbildning, vetenskapligt förhållningssätt samt kontinuerlig vidareutbildning, fast det senare har visat stora brister och behöver åtgärdas. •